

कश्चपूर्वापरमिदंजागर्तिप्रतिपालयन्नित्यस्योत्तरमाह एवंप्रयोजनइत्यादिनाज्ञेयोः सनरेन्द्रस्थोदंडः प्रत्ययएवचेत्यंतेन ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अदददीश्वरइतिशेषः अस्मैराज्ञे दंडदंडनीति अतएवायंबलेनसंयुक्तः
 पंचविधआत्मायस्यसतथा धर्मव्यवहारदंडेश्वरजीवरूपेणपंचप्रकारात्मकोराजा ॥ ४२ ॥ बहुधनसहिताअमात्याबहुधनामात्याः बलानितुतेजओजःसहआख्यानिदेहेन्द्रियबुद्धिसामर्थ्यानि अष्ट
 कैरष्टसंख्याकैरनंतरश्लोकेवक्ष्यमाणैर्हस्यादिभिराहार्यमर्जनीयं अन्यद्वलंकोशद्विरूपं ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अंगस्यसैन्यस्य राज्यस्यदंडमेवांगमितिवाक्यरोषात् युक्तस्यसन्नद्धस्यरथादिकंशरीरंविदुरिति
 तृतीयेनान्वयः रसदाःवैद्याः ॥ ४५ ॥ प्राड्विवाकाःपृच्छतीतिप्राट्सचासौविवाकश्चविवदमानयोर्द्वयोःप्रवृत्तिनिमित्तवेत्ता ॥ ४६ ॥ दंडसैन्यदंडःप्रसिद्धः ॥ ४७ ॥ दंडोदंडाधीनं ॥ ४८ ॥ प्रदर्शितोदं
 डः स्थापनायचप्रदर्शिताब्राह्मणाः ॥ ४९ ॥ भर्तृप्रत्ययःभर्तारौद्वौविवदमानौप्रत्ययःकारण्यस्यसतथावादिप्रतिवादिभ्यांप्रवर्तितोव्यवहारः तयोरन्यतरस्यप्रत्ययोभ्युपगमोलक्षणंयस्यसभर्तृप्रत्ययलक्षणः
 एवंप्रयोजनश्चैवदंडःक्षत्रियतांगतः ॥ रक्षन्प्रजाःसजागर्तिनित्यंस्ववहितोक्षरः ॥ ४० ॥ ईश्वरःपुरुषःप्राणःसत्त्वंचित्तंप्रजापतिः ॥ भूतात्माजीवइत्येवंनामभिः
 प्रोच्यतेष्टभिः ॥ ४१ ॥ अदददंडमेवास्मैधृतमैश्वर्यमेवच ॥ बलेनयश्चसंयुक्तःसदापंचविधात्मकः ॥ ४२ ॥ कुलंबहुधनामात्याःप्रज्ञाप्रोक्ताबलानितु ॥ आहा
 र्यमष्टकैर्द्रव्यैर्वलमन्यद्युधिष्ठिर ॥ ४३ ॥ हस्तिनोश्वारथाःपत्तिर्नावोविष्टिस्तथैवच ॥ दैशिकाश्चाविकाश्चैवतदष्टांगंवलंस्मृतं ॥ ४४ ॥ अथवांगस्ययुक्तस्यरथि
 नोहस्तियायिनः ॥ अश्वारोहाःपदाताश्चमंत्रिणोरसदाश्चर्ये ॥ ४५ ॥ भिक्षुकाःप्राड्विवाकाश्चमौहूर्तादैवचित्तकाः ॥ कोशोमित्राणिधान्यंचसर्वोपकरणानिच
 ॥ ४६ ॥ सप्तप्रकृतिचाष्टांगंशरीरमिहयद्विदुः ॥ राज्यस्यदंडमेवांगदंडःप्रभवएवच ॥ ४७ ॥ ईश्वरेणप्रयत्नेनकारणात्क्षत्रियस्यच ॥ दंडोदत्तःसमानात्मादंडोहीदं
 सनातनं ॥ ४८ ॥ राज्ञापूज्यतमोनान्योयथाधर्मःप्रदर्शितः ॥ ब्रह्मणालोकरक्षार्थंस्वधर्मस्थापनायच ॥ ४९ ॥ भर्तृप्रत्ययउत्पन्नोव्यवहारस्तथापरः ॥ तस्माद्यः
 सहितोदृष्टोभर्तृप्रत्ययलक्षणः ॥ ५० ॥ व्यवहारस्तुवेदात्मावेदप्रत्ययउच्यते ॥ मौलश्चनरशार्दूलशास्त्रोक्तश्चतथापरः ॥ ५१ ॥ उक्तोयश्चापिदंडोसौभर्तृप्रत्ययल
 क्षणः ॥ ज्ञेयोःसनरेन्द्रस्थोदंडःप्रत्ययएवच ॥ ५२ ॥ दंडप्रत्ययदृष्टोपिव्यवहारात्मकःस्मृतः ॥ व्यवहारःस्मृतोयश्चसवेदविषयात्मकः ॥ ५३ ॥

अन्यतरपराजयादित्यर्थः सहितोहितमिष्टेनयुक्तःसहितः अन्यतरजयावहइत्यर्थः ॥ ५० ॥ वेदात्मावेदोक्तोदोषःपारदार्यादिस्तन्नित्यर्थपर्यदंप्रतिगतश्चेत्तत्रप्रायश्चित्तात्मकोवेदहेतुकएवदंडः मौलःकु
 लाचारप्रयुक्तोयोव्यवहारस्तत्रापिशास्त्रोक्तोदंडः यथाशूद्रस्यसुरापानेप्रायश्चित्तंनस्तिअथापिकस्मिंश्चिच्छूद्रकुलेएवंनियमोयोस्माकंमध्येसुरापिबतिसज्ञातिबाह्यइतितस्योल्लंघनेशूद्रस्यसुरापानोक्तंप्राय
 श्चित्तंभवति तथाचशास्त्रविदामनुक्रमणधर्मज्ञानांसमयःप्रमाणंवेदाश्चेति ॥ ५१ ॥ तेषांचयाणांदंडानांमध्येआद्यःक्षत्रियाधीनइत्याह उक्तइति नःअस्माभिःक्षत्रियैर्दंडोपिज्ञेयः तत्रप्रत्ययोपिज्ञेयः ॥ ५२ ॥
 अस्यापिवेदमूलत्वमाह दंडइति विविधोव्यवहारःअन्योन्यंपरपक्षक्षेपेणस्वपक्षसाधनंव्यवहारस्तदात्मकोन्यायःसयद्यपिदंडःप्रत्ययदृष्टस्तथापिसव्यवहारपदार्थोमन्वादिभिःस्मृतोस्ति अतःसोपिवैदिकप्रणीत
 त्वाद्देदविषयात्मकोवेदार्थगोचरोस्तीत्यर्थः ॥ ५३ ॥